

รายงานการประชุม

คณะกรรมการวิชาการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ครั้งที่ ๑/๒๕๖๖

วันพุธที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๖ เวลา ๑๐.๐๐ – ๑๒.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมไชยวงศ์ ชูชาติ ส.ป.ก. ถนนราชดำเนินนอก จังหวัดกรุงเทพฯ

และผ่านระบบออนไลน์ (Online) โดยโปรแกรม Zoom Meeting

คณะกรรมการผู้เข้าร่วมประชุม

๑. นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม	รองเลขาธิการ ส.ป.ก.	รองประธานกรรมการ
	แทนเลขาธิการ ส.ป.ก.	ประธานการประชุม
๒. นายภาชนัน จารุภุมมิก	หัวหน้าผู้ตรวจราชการ ส.ป.ก.	กรรมการ
๓. นายสมศักดิ์ การเจริญกุลวงศ์	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน	กรรมการ
๔. นายวิวรรธน์ สงประเสริฐ	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี	กรรมการ
๕. นางสาวธิดินันท์ วงษ์วาด	ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง	กรรมการ
๖. นางสาวรุจิ รอดชะ	ผู้แทนผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	กรรมการ
๗. นายศิลา ละเกท	ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย	กรรมการ
๘. นางสาวอรนรินทร์ ชูประดิษฐ์	ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักจัดการแผนที่และสารบบที่ดิน	กรรมการ
๙. นายรักษศักดิ์ รักเดช	ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกองทุน	กรรมการ
๑๐. นายวิสุทธิ เลิศไกร	ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและพัฒนา ระบบการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน	กรรมการ กรรมการ
๑๑. นายอุกฤษฏ์ อินทาทรรณ	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน	กรรมการและ เลขานุการ
๑๒. นางสาวฐิตียา พาณิชนเวชสันติ	ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการ ปฏิรูปที่ดิน	กรรมการและผู้ช่วย เลขานุการ
๑๓. นางสาวเกตุร เม้าทอง	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน	กรรมการและผู้ช่วย เลขานุการ

คณะกรรมการผู้เข้าร่วมประชุมผ่านระบบ Zoom

๑. นางอาทิตย์ยา พองพรหม	ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน	กรรมการ
-------------------------	--	---------

คณะกรรมการผู้ไม่เข้าร่วมประชุม

๑. นายคมกฤษ เป้นโพธิ์กลาง	ผู้อำนวยการสำนักจัดการปฏิรูปที่ดิน	ติตราชการ
๒. นายเกียรติยศ ทรงสง่า	ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดที่ดิน	ติตราชการ
๓. นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน	ติตราชการ

ผู้เข้าร่วมประชุม

๑. นางสาวกานดา ศากยะโรจน์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
๒. นางสาวกรวรรณ เตชะภัทรเมธากุล	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
๓. นางสาววิชุดา วงษ์ปลั่งมภ์	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการ
๔. นางสาวสุจิตรา ศรีสวัสดิ์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๕. นางสาวกฤษณ ชัยเลิศ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๖. นางสาวอารีวรรณ แซ่ตระกูล	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๗. นายสมเจตน์ บัวดี	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๘. นายนรเศรษฐ์ สอนเสาวภาคย์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๙. นายอิทธิพันธ์ ศรีภมร	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
๑๐. นางสาวแพรวพรรณ ธาณี	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
๑๑. นางสาววรรณพิมล อีสสระ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
๑๒. นางสาวจุฑาภรณ์ พ่วงพงษ์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
๑๓. นางสาวชัชฎาภรณ์ ศิริพงษ์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
๑๔. นายนพดล แก้วสว่าง	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
๑๕. นางสาวปาริฉัตร ศรีขาว	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน
๑๖. นางณิชากรีย์ เพิ่มพิพัฒน์	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน
๑๗. นายทรงเกียรติ สุเทพากุล	พนักงานพัฒนาระบบราชการ

ผู้เข้าร่วมประชุมผ่านระบบ Zoom

๑. นายประเสริฐ กองสง	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ
๒. นางสุนทรี ศักดิ์ประชาวุฒิ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๓. นางสาวอัจฉรา กริ่งเกษมศรี	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๔. นายพชร แสนหล้า	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๕. นายกฤตภาส เจริญเกียรติ	เจ้าหน้าที่ศาลปกครองชำนาญการ

เริ่มประชุมเวลา ๑๐.๐๐ น.

ระเบียบวาระที่ ๑ เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ

นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม รองเลขาธิการ ส.ป.ก. (รองประธานกรรมการ) แจ้งต่อคณะกรรมการในที่ประชุมเพื่อรับทราบ เนื่องจาก นายวิณะโรจน์ ทรัพย์ส่งสุข เลขาธิการ ส.ป.ก. (ประธานกรรมการ) ติดภารกิจ ณ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงมอบหมายให้ นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม รองเลขาธิการ ส.ป.ก. (รองประธานกรรมการ) ดำเนินการประชุม และได้กล่าวเปิดการประชุม คณะกรรมการวิชาการ ครั้งที่ ๑/๒๕๖๖

มติที่ประชุม รับทราบ

ระเบียบวาระที่ ๒ เรื่องรับรองรายงานการประชุมคณะกรรมการวิชาการ

นายอุกฤษฏ์ อินทาภรณ์ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน (กรรมการและเลขานุการฯ) นำเสนอรายงานการประชุมคณะกรรมการวิชาการ ครั้งที่ ๓/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๕ ให้ที่ประชุมรับทราบ ประกอบด้วยเรื่องเพื่อทราบ จำนวน ๑ เรื่อง และเรื่องเพื่อพิจารณา จำนวน ๕ เรื่อง ได้แก่ เอกสารวิจัยฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๑ เรื่อง รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย จำนวน ๑ เรื่อง ข้อเสนอโครงการวิจัย จำนวน ๒ เรื่อง และเอกสารปฏิรูปที่ดินฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๑ เรื่อง สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

หน้า ๑ - ๒ เป็นรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

หน้า ๒ - ๓ เป็นเรื่องรับรองรายงานการประชุม

หน้า ๓ - ๗ เรื่องเพื่อพิจารณา เห็นชอบเอกสารวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินหลังจากสถานการณ์ โควิด - ๑๙

หน้า ๘ - ๑๓ เรื่องเพื่อพิจารณา รับทราบรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากลไกสหกรณ์ให้มีความสามารถในการบริหารจัดการสหกรณ์และที่ดินที่รัฐจัดให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน: กรณีศึกษาโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล จังหวัดอุทัยธานี

หน้า ๑๓ - ๑๘ เรื่องเพื่อพิจารณา เห็นชอบข้อเสนอโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาการสูญเสียและการจัดการการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตกาแฟในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร

หน้า ๑๘ - ๒๓ เรื่องเพื่อพิจารณา เห็นชอบข้อเสนอโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

หน้า ๒๓ - ๒๕ เรื่องเพื่อพิจารณา เห็นชอบเอกสารปฏิรูปที่ดินฉบับสมบูรณ์ เรื่อง คู่มือสำหรับการประเมินบุคคลและการประเมินผลงานเพื่อเลื่อนขึ้นตำแหน่งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการระดับชำนาญการ

ทั้งนี้ ฝ่ายเลขานุการฯ ได้แจ้งเวียนให้คณะกรรมการฯ ได้รับทราบแล้วตามบันทึกข้อความที่ กษ ๑๒๑๐.๕/ว ๒๒๗ ลงวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๕ และได้มีการปรับแก้แต่อย่างใด อย่างไรก็ตามหากมีข้อปรับปรุงแก้ไขประการใด ขอให้แจ้งได้ที่ฝ่ายเลขานุการฯ เพื่อดำเนินการต่อไป

นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม รองเลขาธิการ ส.ป.ก. (รองประธานกรรมการ) กล่าวว่า เนื่องจากไม่มีการขอแก้ไขในรายงานการประชุมฯ ดังกล่าว จึงขอมติรับรองรายงานการประชุมคณะกรรมการวิชาการ ครั้งที่ ๓/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๕

มติที่ประชุม รับรองรายงานการประชุม

ระเบียบวาระที่ ๓ เรื่องเพื่อทราบ

นายอุกฤษฏ์ อินทาทณ์ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน (กรรมการและเลขานุการฯ) แจ้งคณะกรรมการวิชาการว่า ในระเบียบวาระที่ ๓ มีการนำเสนอความก้าวหน้าการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อที่ประชุมรับทราบ จำนวน ๒ โครงการ โดยขอให้ผู้วิจัยนำเสนอผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

เรื่องที่ ๓.๑ รายงานความก้าวหน้าการดำเนินโครงการวิจัย

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากลไกสหกรณ์ให้มีความสามารถในการบริหารจัดการสหกรณ์และที่ดินที่รัฐจัดให้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน: กรณีศึกษา โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล จังหวัดอุทัยธานี
โดย นางสาวอัจฉรา กริ่งเกษมศรี นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี และคณะ
ที่ปรึกษาฯ นางอาทิตยา พองพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน
ในเขตปฏิรูปที่ดิน สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

นางสาวอัจฉรา กริ่งเกษมศรี นำเสนอความก้าวหน้าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากลไกสหกรณ์ให้มีความสามารถในการบริหารจัดการสหกรณ์และที่ดินที่รัฐจัดให้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน: กรณีศึกษาโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล จังหวัดอุทัยธานี โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสหกรณ์และการพัฒนาอาชีพของสมาชิกสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด ให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินการที่ผ่านมา ประกอบด้วย ๑) การเตรียมความพร้อมในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ให้แก่นักวิจัยในชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการสหกรณ์ ผู้นำชุมชน และเกษตรกรสมาชิก โดยการฝึกอบรม จำนวน ๒ หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรกระบวนการสร้างความเข้าใจการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล ๒) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนของคณะกรรมการสหกรณ์และผู้นำชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลสมาชิกสหกรณ์ ศึกษาและวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน สภาพปัญหา และศักยภาพของสหกรณ์ ๓) การจัดเวทีชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกของแต่ละชุมชนในพื้นที่โครงการ ๖ ชุมชน เพื่อศึกษาข้อมูลการทำประโยชน์ สภาพเศรษฐกิจ และปัญหาความเป็นอยู่ในชุมชน พร้อมทั้งการจัดเวทีในการคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในพื้นที่ ๔) เวทีแลกเปลี่ยนกับภาคีเครือข่าย โดยเดินทางไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการสหกรณ์กับคณะกรรมการบริหารสหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลหงษ์เจริญ จำกัด จังหวัดชุมพร ด้านเรียนรู้การจัดทำแผนแม่บทชุมชนกับชุมชนบ้านสระขาว จังหวัดชุมพร ด้านการบริหารจัดการกลุ่มกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เป็นมิตรกับสัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี และด้านการพัฒนาอาชีพในพื้นที่โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (คทช.) อำเภอปากช่อง นครราชสีมา ๕) การจัดกิจกรรมสรุปผลการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิกสหกรณ์ เพื่อร่วมเสนอ

แนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์ ได้แก่ การบริหารด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการเงิน การจัดเก็บหนี้ การเก็บค่าเช่า ด้านการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ และการบริหารธุรกิจของสหกรณ์ นอกจากนี้ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ ส.ป.ก.จังหวัด ได้รับงบประมาณในการพัฒนาส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์ ในแต่ละกลุ่มอาชีพ อาทิ กลุ่มอาชีพปลูกพืชผัก (ข.๑, ข.๓, ข.๖, และ ข.๗) กลุ่มทอผ้า (ข.๔) กลุ่มปลูกเห็ด ทำก้อนเชื้อเห็ดและผลิตดอก (ข.๘) และในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ มีแผนดำเนินการส่งเสริมระบบการผลิตแบบแปลงใหญ่ (พืชมันสำปะหลัง)

จากกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม พบว่า ๑) เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ทั้งแปลง ที่อยู่อาศัยและแปลงเกษตรกรรม จำนวน ๓๖๔ แปลง ๒) การบริหารจัดการของสหกรณ์ประสบปัญหา เช่น จำนวนสมาชิกที่ยังไม่ครบถ้วน การประกอบธุรกิจของสหกรณ์ยังทำได้ไม่เต็มที่ ส่งผลต่อผลการดำเนินงาน ปัญหาหนี้สิน และสภาพคล่องของสหกรณ์ และ ๓) ชุมชนมีทรัพยากรที่มีศักยภาพ อาทิ แกนนำชุมชนที่สามารถเป็นกำลังสำคัญในการร่วมขับเคลื่อนสหกรณ์และชุมชน การสนับสนุนเชิงนโยบาย จากหลากหลายหน่วยงานบูรณาการ การใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และ ๔) สภาพปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาเกษตรกรบางส่วนไม่เข้าทำประโยชน์ ปัญหาการบริหาร สหกรณ์ที่เข้าขั้นวิกฤติ การค้างชำระค่าเช่าที่ดิน ปัญหาหนี้สินของสหกรณ์และสมาชิก ซึ่งสะท้อนมาจาก ปัญหาการสร้างรายได้ของเกษตรกรในชุมชน

จากผลงานวิจัยได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารสหกรณ์ในการบริหารพื้นที่ และการสร้างรูปแบบธุรกิจสหกรณ์ที่เหมาะสม เช่น แนวทางการจัดการที่ดินแปลงว่างเพื่อปล่อยเช่า ในรูปแบบของสหกรณ์เพื่อสร้างรายได้ และการบริหารจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์พื้นที่ ซึ่งเป็นที่ตั้ง ของสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ พร้อมวางแผนการคืนพื้นที่บางส่วนที่สหกรณ์ไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้แก่ ส.ป.ก. จังหวัด ทั้งนี้ การพัฒนาต้องเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชน เช่น การพัฒนาเกษตรกรใน ทักษะที่ยังขาด ด้วยการบูรณาการหลายหน่วยงานผ่านกิจกรรมการพัฒนาคนและสร้างระบบพี่เลี้ยง การวางแผนการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์โครงสร้างพื้นฐานร่วมกับองค์กรส่วนท้องถิ่น และสนับสนุน ให้เกิดการพัฒนาเชิงนโยบายบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง ความเข้มแข็งของสหกรณ์โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยวางแผนดำเนินการจัดทำรายงานผลโครงการวิจัย โดยมีกำหนดแล้วเสร็จ เพื่อนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อคณะกรรมการวิชาการ ประมาณเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวิชาการ

นางอาทิตย์ยา พองพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในเขต ปฏิรูปที่ดิน ให้ความเห็นว่า งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่าง จากงานวิจัยเรื่องอื่นที่นำเสนอในการประชุมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการครบถ้วนสมบูรณ์ตามระเบียบวิธีวิจัย ขั้นตอนต่อไปคือ การจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์เพื่อนำเสนอผลการศึกษิตตามที่ได้ผู้วิจัยได้รายงานมาข้างต้น และควรมีการสะท้อนผลของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทั้งหมด โดยเฉพาะเกษตรกรในพื้นที่และคณะกรรมการ สหกรณ์ซึ่งเป็นผู้ช่วยวิจัยที่สนับสนุนให้ได้ผลการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญ

ได้มีโอกาสร่วมกระบวนการในกิจกรรมการศึกษาดูงานซึ่งเป็นรูปแบบการทำงานควบคู่กับการวิจัย ที่ถือเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินงานสำหรับโครงการ คทช. พื้นที่อื่นด้วย

ผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นเพิ่มเติมว่า คณะผู้วิจัยควรร่วมกันจัดทำข้อสรุปหรือข้อเสนอแนะ ในเวทีสรุปบทเรียนหลังการสิ้นสุดโครงการ ระหว่างนักวิจัย ทีมที่ปรึกษา และเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด เพื่อถอดบทเรียนที่เจ้าหน้าที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ และสรุปบทเรียนในรายงานการวิจัยเพิ่มเติม จากบทเรียนที่เกษตรกรได้รับด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ให้นักวิจัยสามารถนำข้อค้นพบดังกล่าวมาวิเคราะห์ กำหนดแนวทางหรือทิศทางในการสร้างสหกรณ์ให้เข้มแข็ง โดยอาจใช้เครื่องมือในการจัดระบบข้อมูล เพื่อทำแผนพัฒนาสหกรณ์ และจัดทำแผนกลยุทธ์หรือทิศทางการทำงานที่ชัดเจนขึ้น รวมทั้งโครงการย่อย ที่จะนำมาสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ สำหรับเป็นศูนย์กลางในการบูรณาการงานวิจัยกับ หน่วยงานในพื้นที่ได้ดีขึ้น และควรมีการปรับปรุงข้อมูลอย่างต่อเนื่องทุกปี

ทั้งนี้ เมื่อนักวิจัยจัดทำรายงานการวิจัยและบทเรียนจากการดำเนินงานวิจัยแล้วเสร็จ เห็นควรให้มีการนำผลการวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ด้วย โดยการขยายผลจากข้อมูลหรือแผนพัฒนาที่ได้ จากกระบวนการวิจัย เพื่อต่อยอดการขับเคลื่อนสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง โดยอาจวางแผนการศึกษา ในระยะถัดไป ให้เกิดความต่อเนื่องของการรวบรวมข้อมูล สามารถเป็นตัวอย่างของการทำงานบนพื้นฐาน ของข้อมูลที่มีความลึกซึ้งจากการเก็บข้อมูลด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี

นางสาวธิดินันท์ วงศ์วาด ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง มีข้อสังเกตว่า งานวิจัยฉบับนี้กำหนดผลลัพธ์ในการศึกษา ได้แก่ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกรผู้ได้รับการจัดที่ดิน ซึ่งควรอธิบายรายละเอียดและกำหนดตัวชี้วัดในการศึกษาระยะที่หนึ่ง โดยอาจมีการเปรียบเทียบผล ก่อนและหลังการดำเนินการ เช่น ประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากการจัดการสหกรณ์ รวมทั้งการจัดการ รายได้ รายจ่าย และหนี้สินของเกษตรกร เป็นต้น

นางสาวอัจฉรา กริ่งเกษมศรี ชี้แจงเพิ่มเติมว่า ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแสดงให้เห็น แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาของแต่ละครัวเรือนและชุมชน ผลการศึกษาในระยะที่ ๑ เป็นทิศทางการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาในระยะที่ ๒ การประเมินผลต้องวัดผลหลังจากการนำข้อมูลไปใช้ ในการดำเนินงานในรูปของโครงการซึ่งสามารถกำหนดเป็นตัวชี้วัดได้ ทั้งนี้ ผลจากการวิจัยอาจยังไม่ สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงตัวชี้วัดผลลัพธ์ดังกล่าวได้ แต่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถบ่งบอก สภาพของชุมชนในปัจจุบันและทิศทางการพัฒนาชุมชนซึ่งตอบโจทย์วัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ สำหรับกระบวนการของตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจพอเพียงสามารถวัดได้จากความสามารถของชุมชน ในการอยู่รอดในพื้นที่ที่จัดให้ เกษตรกรไม่ละทิ้งพื้นที่ที่สามารถสร้างรายได้และดำรงชีพอยู่ได้ภายใต้ การบริหารจัดการของระบบสหกรณ์ ทั้งนี้ ในการศึกษาในระยะแรกยังไม่สามารถระบุรายได้เปรียบเทียบ ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการได้ แต่เป็นการใช้ข้อมูลจากการวิจัยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน

นายวิวรรณ สงประเสริฐ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี สอบถามเพิ่มเติมว่า จากการศึกษาครั้งนี้ มีข้อค้นพบสำคัญหรือพบนวัตกรรมใดซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อประกอบการวางแผนการพัฒนาในพื้นที่หรือไม่ อย่างไร

นางสาวอัจฉรา กริ่งเกษมศรี ตอบข้อซักถามว่า การศึกษาข้อมูลของสหกรณ์ในช่วงที่ดำเนินการวิจัย พบว่า สถานการณ์ของสหกรณ์อยู่ในขั้นวิกฤต สหกรณ์ไม่ทราบทิศทางการดำเนินงาน และเกษตรกรไม่เห็นความสำคัญของสหกรณ์ ทั้งที่เกษตรกรมีการขอรับบริการสินเชื่อกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ ประกอบกับสหกรณ์ไม่สามารถปิดบัญชีได้เป็นปีที่สอง ซึ่งได้รายงานผลแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อทราบแล้ว และหากในปีที่สามสหกรณ์ยังไม่สามารถปิดบัญชีได้ อาจมีความเสี่ยงที่สหกรณ์จะต้องหยุดดำเนินกิจการ และ ส.ป.ก. จังหวัดไม่สามารถเก็บค่าเช่าจากสหกรณ์ฯ ได้ จึงเป็นที่มาของการวิจัยครั้งนี้เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาอธิบายให้คณะกรรมการสหกรณ์และสมาชิกได้รับรู้ข้อมูล และทราบปัญหาร่วมกัน ผลการศึกษาสามารถแสดงให้เห็นปัญหาของสหกรณ์และเกษตรกร โดยหลักการแล้วสหกรณ์ต้องก่อตั้งจากผู้ที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน มีการระดมทุนเพื่อจัดตั้งสหกรณ์ แต่ในการจัดตั้งสหกรณ์ฯ ที่ศึกษานี้เป็นการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อให้เกษตรกรรับการจัดที่ดิน ส.ป.ก. จึงทำให้สมาชิกขาดความเข้าใจพื้นฐานของการรวมกลุ่มเป็นสมาชิกของสหกรณ์ การแก้ปัญหาโดยกระบวนการทำงานเดิมในรูปแบบการส่งเสริมตามแผนงานปกติยังไม่ครอบคลุมทุกประเด็น จึงใช้การศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยซึ่งสามารถศึกษาได้อย่างครอบคลุมทุกประเด็น โดยการตั้งคำถามต่อคณะกรรมการและเกษตรกรสมาชิกสหกรณ์ถึงปัญหาของชุมชนที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องตรงกันว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องร่วมมือกันแก้ไข

ข้อค้นพบเพื่อตอบโจทย์เรื่องนวัตกรรมที่เกิดขึ้น พบว่า สมาชิกหลายรายเป็นบุคลากรที่มีศักยภาพสูงมาก และมีสมาชิกที่รวมตัวกันสร้างกลุ่มอาชีพที่สร้างรายได้และสามารถปลดหนี้ให้กับตนเองได้ จึงผลักดันเกษตรกรกลุ่มดังกล่าวให้เป็นบุคลากรต้นแบบสหกรณ์ ที่สหกรณ์จะสนับสนุนและขยายผลในวงกว้าง ปัจจุบันสหกรณ์มีแผนจะสร้างต้นแบบการพัฒนาอาชีพ โดยให้สมาชิกที่เป็นหนี้และค้างค่าเช่ากับสหกรณ์มาเข้าร่วมโครงการปลดหนี้ โดยจัดทำแผนสร้างอาชีพและรายได้ด้วยการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่เช่าของสหกรณ์ เพื่อสร้างต้นแบบการจัดการอาชีพที่สามารถปลดหนี้ที่เกษตรกรค้างชำระกับสหกรณ์ได้ โดยมีแผนการดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ นอกจากนี้กระบวนการวิจัยยังช่วยแก้ไขปัญหามีอยู่เดิมของชุมชน เช่น การฟ้องร้องเรื่องการไม่เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่และการให้ผู้อื่นทำประโยชน์แทน ซึ่งกระบวนการวิจัยมีการสำรวจข้อมูลรายแปลงจึงช่วยให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงของปัญหา ชุมชนสามารถร่วมกันทำความเข้าใจต้นตอของปัญหาและร่วมกันหาแนวทางแก้ไข โดยสหกรณ์สามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวในการวางแผนบริหารจัดการพื้นที่ เพื่อนำไปจัดสรรให้แก่เกษตรกรที่มีความประสงค์ขอรับที่ดินทำกินเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม ช่วยให้สหกรณ์สามารถวางแผนการสร้างรายได้จากการบริหารจัดการพื้นที่ได้ด้วย

นายภาชน จารุภูมิิก หัวหน้าผู้ตรวจราชการกรม กล่าวว่า การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาบริบทของพื้นที่โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (คทช.) ตำบลระบำ จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งถือเป็นพื้นที่แรก ๆ ที่มีการดำเนินโครงการดังกล่าว จึงสอบถามเพิ่มเติมว่า ในการวิจัยได้ศึกษาถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่ส่งผลให้สหกรณ์ยังไม่สามารถชำระค่าเช่าให้แก่ ส.ป.ก. หรือไม่ รวมถึงการศึกษาบทบาทของหน่วยงานราชการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมอาชีพตามรูปแบบสหกรณ์ ซึ่ง ส.ป.ก. อาจไม่เหมาะสมที่จะเป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมในประเด็นดังกล่าว เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่มีความเชี่ยวชาญเพียงพอ

นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม รองเลขาธิการ ส.ป.ก. มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. ขอบคุณคณะนักวิจัยเนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องการขององค์การ โดยยกตัวอย่างการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ คทช. จังหวัดชลบุรี ซึ่งสหกรณ์ได้เสนอเรื่องต่อคณะอนุกรรมการประเมินมูลค่าที่ดินเพื่อพิจารณาขอขยายระยะเวลาการยกเว้นการจัดเก็บค่าเช่า โดยคณะอนุกรรมการฯ ได้สอบถามเกี่ยวกับแผนการดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ - ๒๕๖๘ เบื้องต้นสำนักบริหารกองทุนได้รับมอบหมายให้จัดทำสรุปข้อมูลการเช่าและหลักประกันการเช่าของทุกสหกรณ์ ทั้งนี้ ประเด็นคำถามดังกล่าวของคณะอนุกรรมการฯ สามารถเชื่อมโยงกับประเด็นวิจัยที่นักวิจัยดำเนินการได้ และจะเป็นประโยชน์หากสามารถต่อยอดการศึกษาในการสร้างโมเดลการประเมินผลโครงการ คทช. ในพื้นที่อื่น รวมถึงการกำหนดแนวทางในการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนที่จะดำเนินการในอนาคตด้วย

๒. ด้านการรวมกลุ่มสหกรณ์ซึ่งเป็นพระราโชบายข้อที่ ๓ ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ที่ได้ทรงพระราชทานแก่ ส.ป.ก. เมื่อครั้งก่อตั้งหน่วยงานว่า “จัดระบบการรวมกลุ่มในระดับหมู่บ้าน รวมกันเป็นสหกรณ์ในเขตปฏิรูปที่ดินและเชื่อมโยงไปถึงสหกรณ์ในเมืองใหญ่ ๆ เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจเพื่อประโยชน์ของสมาชิกได้อย่างกว้างขวางโดยแท้จริง” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ควรสร้างความเข้มแข็งกับชุมชนก่อนจัดตั้งสหกรณ์ หากแต่ในข้อเท็จจริงของโครงการ คทช. พบว่า สหกรณ์ถูกจัดตั้งก่อนการก่อตั้งชุมชนซึ่งในทางปฏิบัติสามารถดำเนินการได้แต่ต้องมีแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ตามมาภายหลัง เช่น การบริหารจัดการสหกรณ์ ซึ่ง ส.ป.ก. ไม่ใช่เจ้าภาพในการบริหารจัดการโดยตรง งานวิจัยฉบับนี้สามารถต่อยอดไปยังการจัดระดับความสำเร็จของ คทช. ที่จะดำเนินการในอนาคต ทั้งนี้ เมื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์แล้วเสร็จ ขอให้นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบข่าวสั้น อินโฟกราฟิก ลงวารสาร ส.ป.ก. เพื่อเผยแพร่ให้ผู้อ่านได้รับทราบ พร้อมทั้งแนบรายงานวิจัยฉบับเต็มในรูปแบบ QR Code ด้วย

นายสมศักดิ์ การเจริญกุลวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน มีข้อคิดเห็นในการศึกษาต่อยอดงานวิจัย ดังนี้

๑. ควรมีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยจัดทำข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของสหกรณ์และของสมาชิก เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่ตอบโจทย์ความต้องการของพื้นที่

๒. ควรมีการศึกษาแนวทางการใช้นวัตกรรมในแปลงมันสำปะหลัง เช่น การไถระเบิดดินดานรวมถึงการตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อร่วมบริหารจัดการการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร

๓. ควรมีการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ที่เหมาะสม เนื่องจากปัจจุบันโครงสร้างพื้นฐานด้านแหล่งน้ำในพื้นที่โครงการมีการก่อสร้างและถ่ายโอนแล้ว แต่ยังพบปัญหาการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งปรากฏว่ามีผู้ใช้น้ำที่ได้รับประโยชน์จริงน้อยกว่าจำนวนสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้น้ำที่ยังขาดประสิทธิภาพ

มติที่ประชุม รับทราบความก้าวหน้าในการดำเนินโครงการวิจัย และให้คณะผู้วิจัยนำข้อสังเกตของคณะกรรมการไปปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมในรายงานฉบับสมบูรณ์

๓.๑.๑ การศึกษาการสูญเสียและจัดการการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตกาแฟ
ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร

โดย นางสาววรรณพิมล อิสสระ นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
สำนักวิชาการและแผนงาน และคณะ
ที่ปรึกษา นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน
สำนักวิชาการและแผนงาน

นางสาววรรณพิมล อิสสระ นำเสนอความก้าวหน้างานวิจัยเรื่องการศึกษาการสูญเสีย
และจัดการการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตกาแฟในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร โดยการวิจัย
ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาห่วงโซ่อุปทานของกาแฟ ๒) ศึกษาและวิเคราะห์การสูญเสียรวมถึง
สาเหตุและการจัดการการเพื่อลดการสูญเสีย และ ๓) เสนอแนะแนวทางในการลดการสูญเสียและการจัดการ
การสูญเสียในห่วงโซ่อุปทาน

การดำเนินการที่ผ่านมา ประกอบด้วย การสนทนากลุ่มกับประธานและคณะกรรมการ
จำนวนกลุ่มละ ๓ - ๕ ราย การสัมภาษณ์เกษตรกรสมาชิกกลุ่ม จำนวน ๓ กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น ๙๔ ราย
และการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรกรอำเภอเมืองชุมพร ศูนย์วิจัยพืชสวนชุมพร
และสถานีพัฒนาที่ดินชุมพร โดยดำเนินการลงพื้นที่รวมทั้งสิ้น ๔ ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ เก็บข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟบ้านถ้ำสิงห์ ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร

ครั้งที่ ๒ เก็บข้อมูลกลุ่มเกษตรกรบ้านโป่งเงาะ ตำบลรับร่อ อำเภอลำทะเมนชัย

ครั้งที่ ๓ เก็บข้อมูลกลุ่มผู้ปลูกกาแฟสหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินหงษ์เจริญ จำกัด
ตำบลหงษ์เจริญ อำเภอลำทะเมนชัย

ครั้งที่ ๔ การคืนข้อมูลและทบทวนข้อมูลในระดับพื้นที่กับเกษตรกรทั้ง ๓ กลุ่ม

จากการวิจัย แบ่งประเด็นของผลการศึกษาออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ บริบทการผลิตกาแฟในพื้นที่ พบว่า พันธุ์กาแฟที่ปลูกเป็นโรบัสต้า มีลักษณะ
การปลูกแบบผสมผสานร่วมกับไม้ผล เช่น ทุเรียน กล้วย มะพร้าว มังคุด มีการดูแลรักษาโดยการตัดแต่งกิ่ง
ใส่ปุ๋ย และให้น้ำ โดยใช้น้ำฝน น้ำบาดาล และน้ำในสระกักเก็บน้ำในแปลงเป็นหลัก สำหรับการเก็บเกี่ยว
ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว รูปแบบการเก็บมีทั้งการเลือกเก็บเฉพาะผลสีแดงและการสุดผสม โดยมีจำนวน
ต้นกาแฟที่ปลูกประมาณ ๑๐๔ ต้นต่อไร่ ให้ผลผลิตเฉลี่ย ๒๓๙ กิโลกรัมต่อไร่ ในส่วนช่องทางการจัดจำหน่าย
ทั้งสามกลุ่มมีช่องทางจำหน่าย ๒ แบบ ได้แก่ ทางออนไลน์ ผ่าน Facebook หรือ Line และการจำหน่าย
กับผู้สั่งซื้อโดยตรง โดยจะขนส่งไปยังจุดส่งสินค้า เช่น จุดชมวิวกาแฟมัทรี ศูนย์ราชการจังหวัดชุมพร
ร้านค้าในเครือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

ส่วนที่ ๒ การศึกษาห่วงโซ่อุปทาน พบว่า เกษตรกรมีการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ
และปลายน้ำ โดยส่วนต้นน้ำพบว่ามีขั้นตอนการปลูกรักษาและเก็บเกี่ยว ส่วนกลางน้ำเป็นการแปรรูป
และการบรรจุ ส่วนปลายน้ำเป็นการขนส่งและจำหน่าย และในแต่ละกลุ่มจะมีกระบวนการผลิตที่ต่างกัน
ดังนี้ ๑) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านถ้ำสิงห์ ผลิตแบบคุณภาพโดยการคัดคุณภาพผลผลิตด้วยการเทเมล็ด
กาแฟลงน้ำ เพื่อคัดเมล็ดที่ลอยน้ำซึ่งเป็นเมล็ดที่ไม่ได้คุณภาพออก การสีเมล็ดกาแฟจะเป็นทั้งแบบเปียก

และแบบแห้งขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด วิธีการคัดคุณภาพหลังการสีใช้แรงงานคนในการคัดเมล็ด และเข้าสู่การคั่วแปรรูป บรรจุภัณฑ์ และขนส่งเพื่อจำหน่ายต่อไป ๒) กลุ่มผู้ปลูกกาแฟสหกรณ์ การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินหงษ์เจริญ จำกัด ใช้วิธีการเก็บเกี่ยวและตากแห้ง โดยระยะเวลาตากขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ เมื่อผลกาแฟแห้งซึ่งเรียกว่า ผลเชอร์รี่แห้ง จึงนำไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางในตลาดทั่วไป และ ๓) กลุ่มเกษตรกรบ้านโป่งเงาะ มีวิธีการที่คล้ายกับกลุ่มผู้ปลูกกาแฟสหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินหงษ์เจริญ จำกัด แต่จะมีความแตกต่างกันที่วิธีการจำหน่าย โดยกลุ่มเกษตรกรบ้านโป่งเงาะจะนำเมล็ดกาแฟไปสีเป็นเมล็ดกาแฟในโรงสีชุมชน แล้วจึงนำไปขายให้พ่อค้าคนกลาง

ส่วนที่ ๓ การศึกษาสูญเสียในห่วงโซ่อุปทาน พบว่า มีการสูญเสียในขั้นตอนน้ำและกลางน้ำ ๑) ขั้นตอนน้ำ พบการสูญเสียในขั้นตอนการปลูก การดูแล และการเก็บเกี่ยว เช่น ต้นตาย กิ่งหัก ผลกาแฟไม่สมบูรณ์ ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากการขาดแคลนน้ำ ปุ๋ย วิธีการเก็บเกี่ยว และการดูแลรักษาแปลงที่ไม่เหมาะสม ผลกาแฟเสียหายจากศัตรูพืช (ค้างคาวกัดกินผล) และผลเน่าเสียเนื่องจากมีฝนตกชุกหรือผลแห้งผกเนื่องจากในช่วงที่มีฝนตกชุกจะไม่สามารถเก็บผลกาแฟได้ ๒) ขั้นตอนกลางน้ำ มีการสูญเสียในขั้นตอนการคัดคุณภาพผลผลิต เช่น การสี การคั่ว ซึ่งส่วนที่ถูกคัดออกเนื่องจากผลกาแฟอ่อนเกินไป ผลเน่า ผลลึบผ่อจากการติดโรคแมลงหรือขาดการดูแลที่ดีตั้งแต่ต้นน้ำ และบางส่วนเสียหายในขั้นตอนการแปรรูปเนื่องจากเกษตรกรขาดทักษะและความชำนาญ เช่น เมล็ดแตกหักจากการสีด้วยเครื่องสี ซึ่งนอกจากการสูญเสียที่เกิดจากความขาดทักษะและความชำนาญในการแปรรูปแล้ว ยังพบว่ามีสาเหตุหลักของการสูญเสียในช่วงแปรรูปมาจากเมล็ดกาแฟที่ไม่ได้คุณภาพตั้งแต่ระดับต้นน้ำ (การผลิต) ด้วย

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา ได้แก่ การลดการสูญเสียของผลผลิตกาแฟซึ่งควรเริ่มตั้งแต่การผลิตในระดับแปลง โดยการบริหารจัดการน้ำ การปรับปรุงบำรุงดินให้มีความเหมาะสม และการส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรมีองค์ความรู้ในการจัดการแปลงกาแฟแบบประณีต ร่วมกับการสร้างแรงจูงใจในการจัดการแบบประณีต เชื่อมโยงต่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานเพื่อยกระดับมูลค่าสินค้าในช่องทางการตลาดที่เหมาะสม

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำรายงานผลโครงการวิจัยและอยู่ระหว่างการปรับแก้ไขตามความเห็นของที่ปรึกษาโครงการ โดยมีกำหนดแล้วเสร็จ เพื่อนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อคณะกรรมการวิชาการ ประมาณเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

มติที่ประชุม รับทราบความก้าวหน้าในการดำเนินโครงการวิจัย

ระเบียบวาระที่ ๔ เรื่องเพื่อพิจารณา

เรื่องที่ ๔.๑ เห็นชอบรายงานฉบับสมบูรณ์ ประเภท เอกสารวิจัย เรื่อง การศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองในสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลบางรูป อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดย นางสาวอารีวรรณ ช่างตระกูล นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

สำนักบริหารกองทุน และคณะ

ที่ปรึกษา นางอาทิตยา พองพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน

ในเขตปฏิรูปที่ดิน สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

นางสาวอารีวรรณ เช่งตระกูล นำเสนอรายงานผลการศึกษา ดังนี้

หลักการและเหตุผล

ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทยเนื่องจากประเทศไทยมีสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของข้าว ภาคใต้มีพื้นที่ปลูกข้าวน้อยที่สุดคือ ร้อยละ ๘.๔๔ ของพื้นที่ปลูกข้าวทั่วประเทศ ทำให้ปริมาณผลผลิตข้าวในภาคใต้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค จำเป็นต้องมีการนำเข้าข้าวจากภูมิภาคอื่นของประเทศ นอกจากนี้ การปลูกข้าวในภาคใต้มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุจากการปรับเปลี่ยนไปผลิตพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทั้งนี้ ข้าวของประเทศไทยมีหลากหลายสายพันธุ์ โดยเฉพาะข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่มักสูญหายไปตามบริบทสังคม ในปัจจุบันทุกภาคส่วนจึงพยายามรวบรวมและอนุรักษ์พันธุ์ข้าวท้องถิ่น โดยในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ส.ป.ก. ได้จัดทำโครงการวิจัยแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันในเขตปฏิรูปที่ดินภาคใต้ โดยนางอาทิตย์ยา พงษ์พรหม และคณะ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรในภาคใต้นิยมปลูกข้าวพื้นเมืองในแปลงยางพาราและปาล์มน้ำมันซึ่งเป็นพื้นที่ดอน เนื่องจากภาคใต้มีพื้นที่ราบลุ่มไม่มากนัก โดยสามารถปลูกได้ในช่วง ๑ - ๓ ปีแรกของการปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน อย่างไรก็ตามเกษตรกรมีความต้องการผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองทั้งเพื่อบริโภคและขายในชุมชน จึงเป็นที่มาของการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งเป็นการศึกษาการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองโดยเน้นด้านคุณภาพข้าว คุณค่าทางโภชนาการ รสชาติความอร่อย มาตรฐานความปลอดภัยของสินค้า การคัดพันธุ์ และการแปรรูป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑. เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตและคุณค่าทางโภชนาการในข้าวพันธุ์พื้นเมืองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลบางรูป อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลบางรูป อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตการศึกษา

๑. ด้านเนื้อหา สถานการณ์การผลิต การจัดการแปลง การจัดการผลผลิตและการตลาดของข้าวพันธุ์พื้นเมือง การศึกษาเปรียบเทียบการจัดแปลงกับการผลิตข้าวตามหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ความชอบต่อข้าวพันธุ์พื้นเมืองทุกละสายพันธุ์ การวิเคราะห์คุณค่าโภชนาการด้านปริมาณและประสิทธิภาพของสารต้านอนุมูลอิสระที่พบในข้าว และแนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมือง

๒. ด้านพื้นที่ พื้นที่ปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองในสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลบางรูป อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓. ด้านประชากร เกษตรกรผู้ปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลบางรูป อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๔๗ ราย

๔. ด้านระยะเวลาการศึกษา รอบการผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐

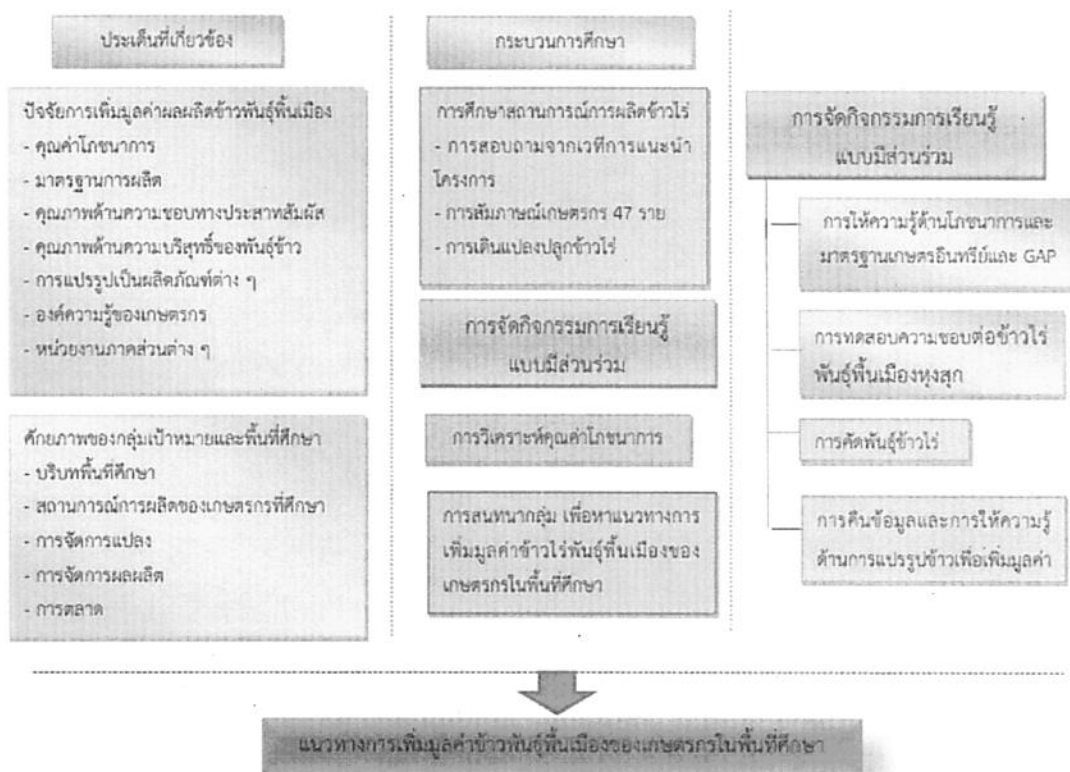
ประโยชน์ที่ได้รับ

๑. ทราบสถานการณ์การผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองในรอบการผลิตปี พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ ของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลบางรูป อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. ทราบผลการทดสอบความชอบและคุณค่าโภชนาการประเภทสารต้านอนุมูลอิสระของข้าวพันธุ์พื้นเมืองในพื้นที่ศึกษา

๓. ได้แนวทางการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา การทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ศึกษาในเรื่องของข้าวสายพันธุ์ต่าง ๆ การประเมินคุณภาพ การผลิตข้าวตามหลักการ ปฏิบัติทางเกษตรที่ดี (GAP) การทดสอบและประเมินเรื่องคุณค่าโภชนาการข้าว แนวทางการเพิ่ม มูลค่าสินค้าเกษตร การวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิด

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ผล

วิธีการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย ๑) การศึกษาศถานการณ์การผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมือง โดยการสัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน ๔๗ ราย และการสำรวจแปลงผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองร่วมกับเกษตรกร ๒) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย การจัดเวทีชุมชนเพื่อแนะนำโครงการ การให้ความรู้แก่เกษตรกรด้านโภชนาการและมาตรฐานการผลิต และการแปรรูปข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่า การทดสอบความชอบต่อข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองหุงสุก การคัดพันธุ์ข้าวไร่ และการคืนข้อมูลด้านโภชนาการของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองในพื้นที่ศึกษา ๓) การวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการของข้าวพันธุ์พื้นเมืองในห้องปฏิบัติการ และ ๔) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อหาแนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่มีศักยภาพด้านคุณค่าทางโภชนาการ

การวิเคราะห์ผลการศึกษา ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการของข้าวพันธุ์พื้นเมืองโดยใช้ผลการทดลองทางวิทยาศาสตร์

ผลการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองในแปลงปลูกยางพารา และปาล์มน้ำมัน โดยในพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา ๓๗,๓๕๑ ไร่ และพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน ๕,๘๘๔ ไร่ เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองเฉลี่ย ๑,๖๓๔ บาทต่อไร่ โดยเป็นค่าจ้างเก็บเกี่ยว

มากที่สุด คือ ร้อยละ ๓๖.๘๔ ของต้นทุนทั้งหมด พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกมากที่สุดคือ ข้าวดอกพะยอม คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๙๕ ส่วนพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตต่อไร่มากที่สุดคือข้าวนางกอง โดยมีผลผลิตเฉลี่ย ๓๒๗ กิโลกรัมต่อไร่ สำหรับผลจากการทดสอบความชอบต่อข้าวพันธุ์พื้นเมืองทุ่งสูก พบว่า พันธุ์ข้าวที่ได้รับคะแนนความชอบมากที่สุดคือข้าวสังข์หยดและข้าวมันปู ในด้านการวิเคราะห์ปริมาณ และประสิทธิภาพในการต้านอนุมูลอิสระของข้าวแต่ละสายพันธุ์พบว่า ข้าวที่มีปริมาณสารโพลีฟีนอลสูงที่สุดคือข้าวช่อละมุด ข้าวที่มีปริมาณแอลฟาโทโคฟีรอลหรือวิตามินอีสูงที่สุดคือข้าวเหนียวดำเม็ดเล็ก และข้าวที่มีแกมมาโอไรซานอลมากที่สุดคือข้าวช่อไม้ไผ่ ในขณะที่ข้าวเหนียวฝอยทองมีประสิทธิภาพการต้านอนุมูลอิสระมากที่สุด รองลงมาคือข้าวช่อไม้ไผ่และข้าวเหนียวดำเม็ดเล็กตามลำดับ

ข้อเสนอแนะของการศึกษา

ข้อเสนอแนะของการศึกษา ประกอบด้วย การเพิ่มคุณค่าและการเพิ่มมูลค่าให้แก่ข้าวพันธุ์พื้นเมืองในพื้นที่ศึกษา และการสนับสนุนให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนาข้าวพันธุ์พื้นเมืองตลอดห่วงโซ่ ตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ โดยคำนึงถึงความเชื่อมโยงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตั้งแต่ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้ค้า และผู้บริโภค เพื่อความยั่งยืนในการส่งเสริมและพัฒนารวมถึงการผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองในสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่อื่น ๆ รวมทั้งผู้ที่สนใจต่อไป

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวิชาการ

นายวิวรรณ สงประเสริฐ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี ให้ข้อคิดเห็นว่า ประเด็นการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมือง นอกจากการพิจารณาคุณค่าของข้าวแล้ว ควรพิจารณาเรื่องความต้องการในการบริโภคด้วย เพื่อนำมาวิเคราะห์อุปสงค์และอุปทานต่อไป รวมทั้งอาจศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการผลิตที่เหมาะสม เช่น การปลูกแซมในสวนยางพารา การปลูกแซมในสวนปาล์มน้ำมัน หรือการปลูกเชิงเดี่ยว ว่ามีผลผลิตหรือจุดคุ้มทุนที่แตกต่างกันอย่างไร เพื่อหาแนวทางการผลิตที่จะสร้างความยั่งยืนให้แก่เกษตรกร รวมถึงแนวทางการใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมืองเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ให้มูลค่าสูงเพื่อมาทดแทนวัตถุดิบทั่วไป หรือการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีวัตถุดิบอื่นทดแทนได้ เพื่อเป็นการหาจุดเด่นที่แตกต่างซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดการตัดสินใจในการขยายการผลิต ทั้งนี้ ในด้านการวิเคราะห์โภชนาการอาจเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้าวพันธุ์พื้นเมืองกับผลการวิเคราะห์ของข้าวทั่วไปซึ่งมีผู้ทำการวิจัยไว้แล้วเป็นแหล่งอ้างอิงได้

นายวิสุทธิ์ เลิศไกร ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและพัฒนาระบบการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ได้มีส่วนร่วมในการทำวิจัยกับคณะของผู้เชี่ยวชาญ อาทิทยา พองพรหม ซึ่งส่วนหนึ่งทางคณะวิจัยชุดดังกล่าวได้เข้าไปสนับสนุนเกษตรกรให้มีการผลิตข้าวไร่ โดยขอให้ความเห็นเพิ่มเติมจาก ผอ.วิวรรณ สงประเสริฐ ว่า การวางแผนให้เกิดการพัฒนาข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่ยั่งยืนควรมีการเก็บข้อมูลพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน ทั้งในส่วนของข้อมูลขนาดพื้นที่ ปีที่ปลูก อายุของไม้ยืนต้น และแปลงที่มีแผนจะโค่นต้นเพื่อปลูกใหม่ เนื่องจากการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองในแปลงไม้ยืนต้นจะสามารถทำได้ในช่วง ๑ - ๓ ปีแรก ดังนั้น ข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้สามารถวางแผนการผลิตได้ในระยะยาวและมีความยั่งยืนมากขึ้น

นางอาทิทยา พองพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน กล่าวว่า ได้มีส่วนร่วมและอยู่ในเหตุการณ์ในช่วงแรกของงานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งจากการรายงาน

ผลการศึกษาพบว่า ผลการศึกษาบางส่วนมีความคลาดเคลื่อนจากโจทย์วิจัยเมื่อแรกเริ่มโครงการ เนื่องจากกระบวนการวิจัยไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเข้มข้นและต่อเนื่องตามที่คณะผู้วิจัยตั้งไว้ ทั้งนี้ เกิดจากหลายสาเหตุ เช่น พื้นที่ดำเนินการเก็บข้อมูลมีระยะทางห่างไกลเป็นอุปสรรคในการดำเนินการ รวบรวมข้อมูล อีกทั้ง ส.ป.ก.จังหวัดมีภารกิจมากทำให้ไม่สามารถเข้าพื้นที่เพื่อจัดกระบวนการเชิงลึกได้อย่างสม่ำเสมอ และบางกิจกรรมไม่สามารถได้ข้อมูลตามที่คาดไว้เนื่องจากเกษตรกรบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือเต็มที่เพราะไม่เข้าใจถึงประโยชน์ที่จะได้รับของกระบวนการ และพบว่าในชุมชนยังขาดความเข้มแข็งด้านผู้นำเกษตรกร

ดังนั้น ผลการศึกษานี้จึงอาจยังไม่สามารถวิเคราะห์ผลไปยังประเด็นเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองและการศึกษาอุปสงค์อุปทานได้ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของข้าวพันธุ์พื้นเมือง ความโดดเด่นของแต่ละสายพันธุ์ และผลการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการทดลองทางวิทยาศาสตร์ก็สามารถนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าข้าว โดยสามารถเปรียบเทียบกับข้อมูลทุติยภูมิของข้าวสายพันธุ์ทั่วไปได้ ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าวถือว่าค่อนข้างดี เพียงแต่ยังควรเชื่อมโยงให้เห็นการนำไปใช้ประโยชน์จริงของเกษตรกรเท่านั้น ในการทดลองตลาดซึ่งพบปัญหาในเรื่องข้าวปนและปริมาณข้าวไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดนั้น ถือเป็นปัญหาที่เกษตรกรในชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันแก้ไขหากประสงค์จะผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองเพื่อการค้า ทั้งนี้ ได้แนะนำให้คณะผู้วิจัยสรุปบทเรียนในเชิงกระบวนการ เพื่อสรุปความสำเร็จหรือข้อจำกัดของการเข้าไปส่งเสริมการพัฒนามูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองในพื้นที่ศึกษา รวมถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เนื้อหาของงานศึกษาชิ้นนี้มีประโยชน์ มีคุณค่า สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากข้อเสนอแนะส่วนใหญ่เป็นข้อเสนอในเชิงหลักการ ผลงานฉบับนี้จะมีความสมบูรณ์มากขึ้นหากสามารถเพิ่มเติมข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ทันที อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากระยะเวลาการเก็บข้อมูล พบว่าเนื้อหาค่อนข้างล้าสมัย จึงมีความเห็นว่าควรปรับจากเอกสารวิจัยเป็นเอกสารวิชาการ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของคณะกรรมการ

นายสมศักดิ์ การเจริญกุลวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน ให้ความเห็นต่อแนวทางในการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมือง ได้แก่ ๑) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งจากข้อมูลผลผลิตต่อไร่ของข้าวพันธุ์พื้นเมือง เช่น ข้าวนางกอง ๓๒๗ กิโลกรัมต่อไร่ ข้าวดอกพะยอม ๑๗๐ กิโลกรัมต่อไร่ เห็นว่ายังเป็นปริมาณผลผลิตต่อไร่ที่ค่อนข้างต่ำ ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพการผลิตให้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น ก็เป็นการเพิ่มมูลค่าได้ทางหนึ่ง ๒) ปัญหาเรื่องข้าวปน หากมีข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการผลิต เพื่อแก้ไขปัญหาข้าวปนได้ ก็จะช่วยเพิ่มคุณภาพและมูลค่าของข้าวพันธุ์พื้นเมือง ๓) การศึกษาแนวทางการพัฒนาข้าวพันธุ์พื้นเมืองสู่การเป็นสินค้าบังคับทางภูมิศาสตร์ (สินค้า GI) ดังเช่น ข้าวสังข์หยด ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าและอุปสงค์ของตลาดได้อีกทางหนึ่ง และ ๔) เนื่องจากการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองทางภาคใต้มักปลูกร่วมกับสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน ซึ่งในปัจจุบันมีประเด็นสากลที่น่าสนใจเกี่ยวกับคาร์บอนเครดิต จึงอาจเป็นข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยในอนาคตได้

นางสาวธิดินันท์ วงศ์วาด ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับหัวข้อวิจัย เรื่อง การศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองฯ

นอกเหนือจากการรายงานผลการศึกษาทางวิชาการแล้ว ควรนำผลการศึกษาดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่ชัดเจนมากขึ้น

นายศิลา ละเภท ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย ให้ความเห็นว่า หัวข้อวิจัยเรื่องนี้เป็นหัวข้อที่ดีมาก เพราะปัจจุบันประเด็นการอนุรักษ์และความหลากหลายทางพันธุกรรมเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะพันธุกรรมข้าวที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ ซึ่งมีวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมทั้งในด้านการเก็บเกี่ยวและการแปรรูป สามารถเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการเกษตรที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายอย่างจึงทำให้งานวิจัยฉบับนี้ยังไม่สามารถพัฒนาแนวทางที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ได้ อย่างไรก็ตาม มีความเห็นว่า ผู้วิจัยอาจศึกษาแนวทางเพิ่มเติมจากเอกสารทุติยภูมิเพื่อนำมาประกอบในส่วนของการเสนอแนะให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น แนวทางการพัฒนาเป็นสินค้า GI การแก้ไขปัญหาข้าวปน การอนุรักษ์พันธุ์ข้าว เป็นต้น

นางสาวกานดา ศากยะโรจน์ ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร ผู้ร่วมวิจัย ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า งานวิจัยฉบับนี้มีการเก็บข้อมูลด้านโภชนาการซึ่งเป็นการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ถือเป็นข้อมูลส่วนที่มีความสำคัญ เนื่องจากในปัจจุบันการยกระดับมูลค่าสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินจำเป็นต้องอ้างอิงด้วยผลการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ว่าผลผลิต ผลิตภัณฑ์ หรือแม้แต่พืชสมุนไพรที่ปลูกในเขตพื้นที่ปฏิรูปที่ดินมีคุณค่าหรือโภชนาการในเชิงวิทยาศาสตร์มากน้อยเพียงใด ดังนั้น แม้ว่างานวิจัยฉบับนี้อาจยังไม่สามารถตอบโจทย์ถึงการยกระดับเพื่อเพิ่มมูลค่า แต่ถือว่าเป็นงานวิจัยพื้นฐานที่สำคัญ อีกทั้งยังเป็นโครงการที่สร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภายนอกในเชิงวิชาการด้วย ซึ่งมีตัวอย่างของงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับรางวัลเลิศรัฐ ซึ่งเกษตรกรก้าวไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยอ้างอิงจากผลงานวิจัยซึ่งบ่งชี้ถึงคุณค่าทางโภชนาการที่สูงกว่าพื้นที่อื่น ซึ่งเห็นว่างานวิจัยชิ้นนี้เป็นประโยชน์ให้หน่วยงานสามารถนำไปใช้ต่อยอดในอนาคตเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีข้อมูลอ้างอิงที่เป็นข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์รองรับ ทั้งนี้ อาจปรับชื่อเรื่องให้เน้นในประเด็นคุณค่าทางโภชนาการของข้าวพันธุ์พื้นเมืองในเขตปฏิรูปที่ดิน เสริมด้วยข้อมูลกระบวนการด้านการผลิต ซึ่งเป็นการต่อยอดจากงานวิจัยที่เคยศึกษาไว้ได้

นางสาวอารีวรรณ แซ่ตระกูล ชี้แจงเพิ่มเติมในแต่ละประเด็น ดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะของการศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองฯ ทางนักวิจัยได้มีข้อเสนอแนะว่าแนวทางใดบ้างที่จะช่วยเพิ่มมูลค่า เช่น การพัฒนามาตรฐานการผลิต การประชาสัมพันธ์คุณค่าทางโภชนาการ ความอร่อยของข้าว การส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ของข้าวพันธุ์พื้นเมือง เป็นต้น โดยพิจารณาจากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิเพื่อศึกษาความโดดเด่นของข้าวแต่ละสายพันธุ์ ร่วมกับการศึกษาแนวทางจากข้อมูลทุติยภูมิ และเสนอแนะแนวทางเพื่อต่อยอดสู่การนำไปปฏิบัติเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับข้าวพันธุ์พื้นเมืองไว้หลากหลายแนวทาง ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่า

๒) ในเรื่องการวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการผลิต เห็นว่าหากในอนาคตเกษตรกรมีความต้องการร่วมกันในการเพิ่มพื้นที่ปลูกอาจต้องมีการศึกษาประเด็นดังกล่าวเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลและความรู้แก่เกษตรกร เกี่ยวกับความต้องการการบริโภคข้าวเพื่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนและชุมชน ความสำคัญในการอนุรักษ์พันธุกรรมข้าว ซึ่งเกษตรกรบางรายอาจจะมีแนวคิดในการเพิ่มพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ทั้งนี้ ต้องพิจารณาถึง

แนวโน้มสถานการณ์ยางพาราและปาล์มน้ำมันที่มีแนวโน้มที่ราคาตลาดลดลงอาจส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรด้วย ซึ่งในประเด็นดังกล่าวได้มีผลการวิจัยของภาคเอกชนศึกษาอยู่เช่นกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าผลการศึกษาและข้อเสนอแนะของโครงการนี้จะสามารถต่อยอดนำไปปฏิบัติเพื่อเพิ่มมูลค่าให้ชาวพันธุ์พื้นเมืองได้จริง

มติที่ประชุม เห็นชอบรายงานฉบับสมบูรณ์ โดยขอให้นักวิจัยพิจารณาการปรับปรุงเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของที่ประชุมและกรรมการอ่านผลงาน และเข้าสู่กระบวนการขึ้นทะเบียนเอกสารวิชาการ โดยปรับประเภทเป็น เอกสารวิชาการ ของ ส.ป.ก. เพื่อเผยแพร่ต่อไป

เรื่องที่ ๔.๒ รายงานผลการศึกษา และขออนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการอ่านผลงาน จำนวน ๒ เรื่อง

๔.๒.๑ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอดอาชีพเกษตรกรของทายาทเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินกรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

โดย นางสาวพัสดราภรณ์ ไสสุข นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี และคณะ
ที่ปรึกษาฯ นางอาทิตย์ยา พองพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน
ในเขตปฏิรูปที่ดิน สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

๔.๒.๒ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในเขตปฏิรูปที่ดินกรณีศึกษา การจัดที่ดินสำหรับกิจการที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร บ้านห้วยทับมอญ หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยทับมอญ อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

โดย นายฤทธิภาส เจริญเกียรติ นิตกรชำนาญการ สำนักกฎหมาย และคณะ
ที่ปรึกษาฯ นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน
สำนักวิชาการและแผนงาน

นายอุกฤษฏ์ อินทภรณ์ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน (กรรมการและเลขานุการฯ) แจ้งต่อที่ประชุมว่า เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลา เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงขอให้คณะกรรมการพิจารณาเลื่อนวาระเพื่อพิจารณา เรื่องที่ ๔.๒ ประกอบด้วย เรื่องที่ ๔.๒.๑ และ ๔.๒.๒ และนำไปพิจารณาในการประชุมคณะกรรมการวิชาการครั้งถัดไป

มติที่ประชุม เห็นชอบให้เลื่อนวาระเพื่อพิจารณา เรื่องที่ ๔.๒ ประกอบด้วยเรื่องที่ ๔.๒.๑ และ ๔.๒.๒ และนำไปพิจารณาในการประชุมคณะกรรมการวิชาการครั้งถัดไป

เรื่องที่ ๔.๓ ขออนุมัติขยายเวลาดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน กรณีศึกษาจังหวัดสระบุรี

โดย นางสาวฐิตียา พาณิชนเวชสันติ นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ
สำนักวิชาการและแผน และคณะ
ที่ปรึกษาฯ นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน
สำนักวิชาการและแผนงาน
นางสาวรุจี รอดชะ นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการพิเศษ
ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

นายอุกฤษฏ์ อินทาภรณ์ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน (กรรมการและเลขานุการฯ) แจ้งต่อที่ประชุมว่า เนื่องจากผู้วิจัยจำเป็นต้องปรับกระบวนการดำเนินโครงการเพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ส่งผลให้การดำเนินโครงการไม่เป็นไปตามกำหนดระยะเวลา และจำเป็นต้องขอขยายเวลาดำเนินโครงการวิจัย จึงขอให้คณะกรรมการพิจารณาอนุมัติขยายเวลาดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน จนถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๗

มติที่ประชุม อนุมัติให้ขยายเวลาดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน จนถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๗

เรื่องที่ ๔.๔ การเห็นชอบการยกเลิกคำสั่งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่ ๕๐๖/๒๕๖๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๓

นายอุกฤษฏ์ อินทาภรณ์ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน (กรรมการและเลขานุการฯ) แจ้งต่อที่ประชุมว่า ตามที่ ส.ป.ก. ได้มีคำสั่ง ที่ ๕๐๖/๒๕๖๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๓ ซึ่งมีท่านเลขาธิการ ส.ป.ก. เป็นประธาน ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงานเป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่กลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน จำนวน ๒ ราย เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ ได้แก่ นางสาวอารีวรรณ แซ่ตระกูล นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ และนางสาวเกียร เม่าทอง เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

บัดนี้ ได้มีคำสั่ง ส.ป.ก. ที่ ๔๘๗/๒๕๖๖ เรื่อง ย้ายข้าราชการ ลงวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖ ให้นางสาวอารีวรรณ แซ่ตระกูล ย้ายไปดำรงตำแหน่ง นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ กลุ่มติดตามและประเมินผลกองทุน สำนักบริหารกองทุน ดังนั้น เพื่อให้การจัดทำผลงานวิชาการของบุคลากร ส.ป.ก. มีประสิทธิภาพและมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ จึงมีความจำเป็นต้องยกเลิกคำสั่งเดิม และจัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการฉบับใหม่ จึงเรียนเพื่อพิจารณาเห็นชอบการยกเลิกคำสั่ง ส.ป.ก. ที่ ๕๐๖/๒๕๖๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๓ และเห็นชอบ (ร่าง) คำสั่ง ส.ป.ก. ที่/๒๕๖๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการ โดยให้ฝ่ายเลขานุการฯ เสนอ (ร่าง) คำสั่งฯ ดังกล่าวไปยังกองการเจ้าหน้าที่ เพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

มติที่ประชุม

๑. เห็นชอบการยกเลิกคำสั่ง ส.ป.ก. ที่ ๕๐๖/๒๕๖๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๓

๒. เห็นชอบ (ร่าง) คำสั่ง ส.ป.ก. ที่/๒๕๖๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการ โดยให้ฝ่ายเลขานุการฯ เสนอ (ร่าง) คำสั่งฯ ดังกล่าว ไปยังกองการเจ้าหน้าที่ เพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ระเบียบวาระที่ ๕ เรื่องอื่น ๆ

นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม รองเลขาธิการ ส.ป.ก. (รองประธานกรรมการ) ขอให้ฝ่ายเลขานุการฯ ศึกษาข้อมูลการจัดทำผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้บริหารระดับกระทรวงให้ความสนใจ รวมถึงบทบาทของ ส.ป.ก. ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ GDP ภาคการเกษตร เพื่อวางแผนทางการจัดทำชุดข้อมูลประกอบในการชี้แจงและตอบคำถามในเวทีระดับนโยบาย

นายวิวรรณ สงประเสริฐ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในส่วนของสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี ได้มอบหมายผู้อำนวยการกลุ่มงานที่เกี่ยวข้องรวบรวมข้อมูลรายโครงการ ได้แก่ ข้อมูลรายได้เกษตรกรที่เพิ่มขึ้นหลังดำเนินโครงการ และงบประมาณของแต่ละโครงการ เพื่อเตรียมนำมาประกอบการจัดทำชุดข้อมูลเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้อง

นายอุกฤษฏ์ อินทภรณ์ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน (กรรมการและเลขานุการฯ) ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า สำนักวิชาการและแผนงานมีการสำรวจภาวะเศรษฐกิจประจำปี ซึ่งทางสำนักวิชาการและแผนงาน ได้มอบหมายให้กลุ่มติดตามและประเมินผล ร่วมกับกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน ศึกษาข้อมูลวิธีการในการคำนวณ GDP ภาคการเกษตร และหาแนวทางหรือความเป็นไปได้ในการดำเนินการในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน

มติที่ประชุม รับทราบ โดย สำนักวิชาการและแผนงานรับไปศึกษาการจัดทำข้อมูล GDP ภาคการเกษตร และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

เลิกประชุมเวลา ๑๒.๐๐ น.

(นายนครเศรษฐ์ สอนเสาวภาคย์)
นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
ผู้บันทึกรายงานการประชุม

(นางสาวฐิตียา พาณิชนเวชสันติ)
นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ
ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
ผู้ตรวจรายงานการประชุม